

Hayat Bilgisi Öğretimi

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeline Uygun

Editörler:

Gizem TABARU ÖRNEK

Nihal YILDIZ

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Gizem TABARU ÖRNEK - Doç. Dr. Nihal YILDIZ

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

ISBN 978-625-6140-89-9

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Aralık 2024, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Sevgili öğretmen adayları, lisansüstü öğrenciler ve kıymetli öğretmenler;

İlkokul, bireyin yaşamında akademik ve sosyal temellerin atıldığı, bireysel gelişimin şekillendiği en kritik dönemi oluşturur. Bu bağlamda, Hayat Bilgisi dersi, öğrencilerin yaşam becerileri kazanmalarına, toplumsal değerlerle donanmalarına ve farklı okuryazarlık becerileri geliştirmelerine olanak sağlayarak bu temellerin oluşturulmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Hayat Bilgisi Öğretimi kitabı 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan Hayat Bilgisi öğretim programını ve bu programın etkin uygulanmasını destekleyecek yöntem, strateji ve araçları bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır. Öğrenme-öğretme yaşantılarının planlanmasından sosyal-duygusal öğrenme becerilerine, okuryazarlık becerilerinden değerler eğitimi, farklılaştırılmış öğretim uygulamalarından teknoloji entegrasyonuna ve okul dışı öğrenme ortamlarından ölçme ve değerlendirmeye kadar birçok konuyu içeren bu eser, yalnızca öğretmen adaylarına rehber olmakla kalmayıp, meslektaşlarımıza ve araştırmacılara da kapsamlı bir başvuru kaynağı sunmayı hedeflemektedir. Bu kitabın, Hayat Bilgisi eğitimi alanında yenilikçi ve etkili yaklaşımlar geliştirmek isteyen herkes için ilham verici ve yol gösterici olmasını temenni ederiz.

Kitaba bölüm yazarı olarak katkı sağlayan kıymetli akademisyen arkadaşlarımıza, hocalarımıza ve yayınevi çalışanlarına teşekkür ederiz. En büyük teşekkür ise neşeleri ile bizi destekleyen, yolumuzu aydınlatan güzel çocuklarımız Ozan ve Efê'ye...

Dr. Öğr. Üyesi Gizem TABARU ÖRNEK- Doç. Dr. Nihal YILDIZ

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Gizem TABARU ÖRNEK - Doç. Dr. Nihal YILDIZ

1. Bölüm: Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin Genel Yapısı

Prof. Dr. Ayşe MENTİŞ TAŞ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1175-812X

2. Bölüm: Hayat Bilgisi Öğretiminde Öğrenme-Öğretme Yaşantıları (Plan Hazırlama)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa EROL, Yıldız Teknik Üniversitesi
ORCID No: 000-0002-1675-7070
Yüksek Lisans Öğrencisi Sümeyye ERSOY, Yıldız Teknik Üniversitesi
ORCID No: 0009-0005-9087

3. Bölüm: Hayat Bilgisi Öğretiminde Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri

Doç. Dr. Alper KAŞKAYA, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6695-6422

4. Bölüm: Hayat Bilgisi Öğretiminde Okuryazarlık Becerileri

Doç. Dr. Nurhan AKTAŞ, Selçuk Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0264-5120

5. Bölüm: Hayat Bilgisi Programında Değerler Eğitimi

Prof. Dr. Kadir ULUSOY, Mersin Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3243-9347

6. Bölüm: Hayat Bilgisi Öğretiminde Farklılaştırma

Bilim Uzmanı Ebru GEZER, Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID No: 0000-0001-7382-1131

7. Bölüm: Hayat Bilgisi Öğretiminde Teknoloji Kullanımı

Dr. Öğr. Üyesi Gizem TABARU ÖRNEK,
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4152-4324

8. Bölüm: Hayat Bilgisi Öğretiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları

Doç. Dr. Nihal YILDIZ, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6840-1594

**9. Bölüm: Hayat Bilgisi Öğretiminde Öğrenme Kanıtları
(Ölçme ve Değerlendirme)**

Dr. Öğr. Üyesi Feyza ÇAVUŞOĞLU,
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7552-5459

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	iv

1. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ'NİN GENEL YAPISI

Giriş.....	1
Cumhuriyetten Günümüze Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları	2
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli	6
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	10
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Temel Yaklaşımı ve Özel Amaçları	10
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar	10
Öğrenme Alanları, Öğrenme Çıktıları Sayısı ve Süre	14
Hayat Bilgisi Ders Kitabı Forma Sayıları ve Ebatları.....	15
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı	15
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Sınıf Düzeylerine Ait Öğrenme Alanları	16
Özet	17
Kaynakça.....	18

2. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENME-ÖĞRETME YAŞANTILARI (PLAN HAZIRLAMA)

Giriş.....	21
Hayat Bilgisi Dersinin Etkililiğini Artıran Öğrenme Öğretme Yaklaşımları	22
Proje Tabanlı Öğrenme (PTÖ)	22
Araştırma-Sorgulamaya Dayalı Öğrenme (SDÖ).....	23
İşbirliğine Dayalı Öğrenme (İDÖ).....	23
Gagne'nin Öğretim Etkinlikleri Modeli (ÖEM).....	24
Bağlam Temelli Öğrenme (BTÖ)	25
5E Modeli	27
STEAM Yaklaşımı	28
Maarif Modeline Uygun Ders Planları	29
Özet	40
Kaynakça.....	41

3. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME BECERİLERİ

Giriş.....	45
Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Tanımı ve Önemi	46
Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Kapsamı	47
Hayat Bilgisi Dersinde Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Yeri	48
Hayat Bilgisi Dersinde Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Boyutları	49
Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Kazandırılmasında Kullanılan	
Yöntem ve Teknikler	56
Hikaye Anlatımı ve Biyografiler.....	57
Grup Tartışmaları.....	58
Rol Oynama	59
Öz-farkındalık ve Öz-düzenleme.....	62
İşbirlikli Öğrenme.....	65
Drama ve Yaratıcı Drama.....	67
Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Değerlendirilmesi	69
Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Değerlendirilmesinde	
Kullanılan Araçlar ve Yöntemler	70
Biçimlendirici Değerlendirme ve Öğrenme Desteği.....	79
Düzyel Belirleyici Değerlendirme ve Program Değerlendirmesi	79
Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Değerlendirilmesinde Geri	
Bildirim ve İzleme Sistemleri.....	80
Sonuç.....	82
Özet	85
Kaynakça.....	86

4. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE OKURYAZARLIK BECERİLERİ

Giriş.....	91
Değişen Dünyada Okuryazarlık Kavramı.....	92
Hayat Bilgisi Öğretim Programında Okuryazarlık Becerileri	93
O.b.1. Bilgi Okuryazarlığı Becerisi.....	95
O.b.2. Dijital Okuryazarlık Becerisi.....	97
O.b.4. Görsel Okuryazarlık Becerisi	101
O.b.5. Kültür Okuryazarlığı Becerisi	102
O.b.6. Vatandaşlık Okuryazarlığı Becerisi	104

O.b.7. Veri Okuryazarlığı Becerisi.....	105
O.b.8. Sürdürülebilirlik Okuryazarlığı Becerisi.....	107
O.b.9. Sanat Okuryazarlığı Becerisi	110
Hayat Bilgisi Öğretiminde Beceriler ve Öğrenme Alanları İlişkisi.....	111
Sınıf İçi Etkinlik Örnekleri.....	114
Özet	117
Kaynakça.....	118

5. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ PROGRAMINDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş.....	121
Hayat Bilgisi Neyi Amaçlar?.....	122
Değerler Eğitimi ve Hayat Bilgisinde Değerler Eğitiminin Önemi	124
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeline Göre Hazırlanan Hayat Bilgisi Programında Değerler Eğitimi	128
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar	129
Programlar Arası Bileşenler (Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri, Okuryazarlık Becerileri, Değerler)	129
Programın İçerik Çerçevesinde	130
Okul Öncesi Eğitim Programı'nın Temel İlkeleri ve Açıklamalar	131
Okul Öncesi Eğitim Programı'nda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi	131
Öğrenme-Öğretme Yaşantıları	134
Sonuç.....	140
Özet	146
Kaynakça.....	146

6. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE FARKLIlaştırma

Giriş.....	149
Farklılaştırılmış Öğretim.....	150
Farklılaştırılmış Öğretimin Kuramsal Temelleri	152
Farklılaştırılmış Öğretimin İlkeleri	155
Farklılaştırılmış Öğretim Bileşenleri	157
Farklılaştırılmış Öğretim Stratejileri.....	158
Merkezler.....	159
İstasyonlar	159

Öğrenme Sözleşmeleri	160
Giriş Noktaları	161
Farklılaştırılmış Öğretimde Değerlendirme Teknikleri	161
Farklılaştırılmış Hayat Bilgisi Ders Tasarımları	162
Merkezler Örneği	162
İstasyonlar Örneği	164
Öğrenme Sözleşmesi Örneği.....	165
Özet	168
Kaynakça.....	168

7. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ KULLANIMI

Giriş.....	171
Hayat Bilgisi Dersi ve Dijital Okuryazarlık.....	172
Hayat Bilgisi Öğretiminde Teknolojiyle Desteklenmiş Öğretim Yöntemleri	177
Flipped Classroom (Ters-Yüz Edilmiş Sınıf).....	177
Dijital Oyunlar.....	181
Web Araçları Kullanımı.....	184
Sanal ve Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları.....	188
Özet	190
Kaynakça.....	191

8. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI

Giriş.....	197
Okul Dışı Öğrenme Ortamları	198
Okul Dışı Öğrenme Ortamlarında Teknolojinin Rolü.....	202
İlkokulda Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Kullanımı.....	203
Türkiye’de İlkokul Düzeyinde Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Kullanımı	204
Hayat Bilgisi Öğretiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları	206
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda Okul Dışı Öğrenme Ortamları	207
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nın Genel Yapısında Okul Dışı Öğrenme Ortamları	207
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nın Öğrenme Alanlarında Okul Dışı Öğrenme Ortamları	210

Özet	215
Kaynakça.....	217

9. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENME KANITLARI

(ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME)

Giriş.....	219
Öğrenme Kanıtları (Ölçme Değerlendirme)	220
Hayat Bilgisi Öğretiminde Öğrenme Kanıtları.....	221
Hayat Bilgisi Öğretiminde Öğrenme Kanıtlarına Yönelik Ölçme Araçları	223
Temel Beceri ve Öğrenme Çıktıları.....	224
Boşluk Doldurma	224
Kısa Cevaplı	225
Eşleştirme	225
Doğru yanlış	226
Üst Düzey Öğrenme Çıktıları	226
Yapılandırılmış Grid	226
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	227
Kelime İliřkilendirme Testi	228
Öğrenme Galerisi	228
Üst Düzey Düşünme Becerileri	229
Portfolyo (Öğrenci Ürün Dosyası).....	229
e-Portfolyo.....	231
Performans Değerlendirme	232
Proje	232
Rubrik (Dereceli Puanlama Anahtarı)	233
Sentez ve Üst Düzey Düşünme Becerileri	233
Poster / Afiř/ Broşür	234
Sanal Pano	234
Fiziksel ve Psikososyal Gelişim.....	235
Kontrol Listesi.....	235
Gözlem ve Anektod Kaydı	235
Üst Biliřsel Farkındalık.....	236
Öz Değerlendirme.....	237
Akran Değerlendirme	238

Grup Değerlendirme	239
Örnek Ölçme Değerlendirme Araçları	239
Özet	244
Kaynakça.....	245
Editörler ve Yazarlar Hakkında.....	247

1. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ'NİN GENEL YAPISI

Prof. Dr. Ayşe MENTİŞ TAŞ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1175-812X

Giriş

Hayat bilgisi; çocuğun kendisini, yaşadığı toplumu, çevreyi, tanımasını ve uyumunu sağlayan iyi vatandaş iyi insan yetiştirmeyi amaç edinen fen bilimleri ve sosyal bilgiler derslerine temel oluşturan toplu öğretim anlayışı ile oluşturulmuş, ilkokulun ilk üç yılında verilen bir derstir. Çocuğun yaşam becerileri kazanmasını sağlayan bir derstir. Çocuk yaşama dair ilk bilgi, beceri, tutum ve değeri aileden alır daha sonra ilkokula gelince bu sürece okul da eklenir. Okulda çocuğa bunlar hayat bilgisi dersi yoluyla verilmeye çalışılır. Böylece çocuğun çevresine ve topluma uyum becerisi kazanması sağlanır.

Hayat Bilgisi dersinin amacı; *“temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmektir”* (Milli Eğitim Bakanlığı,2018). Hayat bilgisi dersi çocuğun bütün olarak gelişmesini sağlayan, toplu öğretim anlayışına dayalı mihver bir derstir. Bu nedenle hayat bilgisi oldukça önemli bir derstir.

Hayat bilgisi dersinin mihver bir ders olması; diğer derslerin merkezinde olması, diğer derslerin hareket noktasını oluşturması ve diğer derslerin içeriklerinin hayat bilgisi dersinin konuları ile ilişkilendirilerek verilmesi anlamına gelmektedir. Bu noktada toplu öğretim anlayışı, hayat bilgisi dersinin merkezde olması için kullanılan bir yoldur (Karatekin,2021). İlkokuldaki çocuklar gelişim özellikleri sebebiyle sosyal bilimler ve doğa bilimlerine ait bilgileri ayrı dersler olarak öğrenmede güçlük yaşarlar. Bu nedenle sosyal ve doğa bilimlerinden alınan konular disiplinler arası bir yaklaşımla hayat bilgisi dersi yoluyla öğrencilere verilir. Hayat

bilgisi dersinde konular disiplinler arası bir anlayışla bütünlük içinde ele alınmaktadır (Sağlam,2015). Hayat bilgisi dersi yaşama ilgili her şeyi kapsayan bir derstir. Yaşam tek tek olaylar dizisi değil birbirini etkileyen birbirinin nedeni ve sonucu olan olaylar ve olgulardan oluşur. Hiçbir şey tek başına bir anlam taşımaz. İlkokul döneminde çocuk olayları parçalara ayrılmış şekilde değil bir bütünlük içerisinde algılar. Parçalar bütün kadar anlamlı gelmez. Bu sebepten hayat bilgisi dersi bütünlük içinde verilmelidir (Güven,2010). Bu şekilde ele alınan ders, çocuğun doğal ve toplumsal çevreye uyum sağlamasına yardım edici bir nitelik kazanır ve dersin amacına hizmet eder. Bu noktada hayat bilgisi dersinin etkili ve verimli bir süreçte dayalı olarak işlenmesi için uygulanan öğretim programının niteliği öne çıkar. Uygulanan öğretim programları ulusal ve uluslararası beklentileri karşılayacak, öğrenci ve öğretmenin ihtiyacına cevap verecek nitelikte olmalıdır. Programlar hazırlanırken dikkate alınan ülke ve dünya gündemindeki toplumsal, ekonomik, siyasi gelişmeler, teknolojik yenilikler gibi sebeplerle farklı zamanlarda güncellenme ihtiyacı doğmakta ve öğretim programları değişmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar ilkokullarda verilen hayat bilgisi dersi ile ilgili farklı yıllarda öğretim programları hazırlanmıştır.

Cumhuriyetten Günümüze Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları

Cumhuriyetin kurulmasından sonra en önemli adımlar eğitim alanında atılmış adımlardır. Atatürk ulusun gerçek anlamda kurtuluşunun eğitimle mümkün olduğunu söylemiş ve bu konuya çok önem vermiştir. Atatürk John Dewey'i Türkiye'ye davet etmiş onun eğitimle ilgili görüşlerinden yararlanmaya çalışmıştır. Bu hareket ülkemizde hayat bilgisi dersinin öğretim programının hazırlanmasında temel bir nokta olarak kabul edilir. Bu dönemde programın hazırlanmasında toplulaştırma yaklaşımı ile hayat bilgisi dersinin alt yapısı oluşturulmuştur (Şimşek, 2010). Proje olarak hazırlanan 1924 programında doğa incelemesi, ziraat, sağlık bilgisi, ahlak sohbetleri ve yurttaşlık bilgisi, tarih ve coğrafya derslerinin konuları genel olarak hayat bilgisi dersi içeriğine sahiptir (Gültekin,2015).

1926 ilkokul programında bir, iki ve üçüncü sınıflar birinci devre olarak adlandırılmış ve bütün derslerin hayat ve cemiyet etrafında toplu olarak öğrenciye aktarılması eğitimin temel hareket noktasını oluşturmuştur. Hayat bilgisi dersi içeriğine sahip dersler birleştirilerek birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda hayat bilgisi adıyla tek ders haline getirilmiştir. Mihver ders olarak adlandırılan dersin işleminde yakından uzağa ilkesi benimsenmiştir (Tuğluoğlu ve Tunç,2010).